

Veel kord Ungari

Enn Nõu

UNGARI, MON AMOUR...

Venna veri voolas
Budapesti tänaval.
Lootus neil.
Lootus meil.
Tankid teel.

*

Et armastada sind,
selleks leidma
pidin sind
suures linnas.

*

Oktoober 1956.
Oktoober 1966.

*

Ungarist Ungari,
Ungarist Siberi.

*

Ainult tankid

*

Venelase veri
oli ka punane

*

Ainult üks kord
leidsin sind,
suures linnas
– üksinda

*

Kas Ungari on Eesti?

UNGARI PÄEVAD

Ungari päevad
ja aulas
Ture Nerman:
Me ei unusta neid!
Need udused päevad
ja eestrist
otsin vabadust:
Kas pärast Ungarit
ka Eesti...?

Möödas ammu need päevad
möödas on kümme aastat ja veel.
Möödas on elust kolmandik
ja pimedus tiheneb õhtu eel.

UNGARI TÄDI

Ungari tädi
ja “Noored kangelased”.
Sandor Petöfi
ja keisri austerlased.
See oli kokku Ungari.
Ungari, kus tahtsin olla,
kuhu tahtsin tulla.
Kõik muu tuli hiljem,
palju hiljem.
Siis olin targem
ja ungari tädi
ei olnud.

Tulimuld 1966, nr. 4

“Veel kord Ungari”

1966. aastal kirjutasin kolm luuletust Ungari ülestõusu kümnendaks aastapäevaks: “Ungari, *mon amour...*”, “Ungari päevad” ja “Ungari tädi”. Nüüd, nelikümmend aastat hiljem, ei oska enam täpselt seda kirjutamise meeleolu üles leida, küll aga ajendeid ja seletusi nendele luuletajadele. Päevikutest ehk leiaks veel midagi, aga need pole siin Tallinnas käepärast.

1956. a. 23. oktoobri Ungari ülestõus oli võimsalt vapustav elamus. Hoopis midagi muud kui Berliin 1953 ja Poola Władysław Gomułka 1956. Ungari ülestõus oli nagu Eesti, see oli nagu oma ülestõus. Korraga tärkasid lootused, et enne Ungari ja pärast seda pidi kindlasti tulema Eesti.

“Ungari, *mon amour...*” viitab asjaolule, et 27. oktoobril 1956 sõitsin Stockholmi Eesti Gümnaasiumi sügispeole tantsima ja eesti tüdrukuid vaatama, endale eesti naist otsima. Kohtasin seal oma tulevast abikaasat ja kellegi teisega ma sel õhtul enam ei tantsinud. Olin täis põlevaid ootusi Ungari ülestõusu arengu suhtes. Andropov oli just rohkem Nõukogude tanke appi kutsunud, aga ma uskusin veel meeleheitlikult, et ameeriklased ja inglased tulevad appi. (Suessi-kriis trügis vahele ja rikkus kõik lõplikult ära!) Me rääkisime terve õhtu ainult Ungari ülestõusust. Mina uskusin ja lootsin. Helga seevastu ütles, et läheb halvasti. Venelase veri viitab selles luuletuses nende laipadele Budapesti tänavatel. Aga Ungari oli mulle kuidagi nagu Eesti või vähemalt selle aseaineks. See päev ja õhtu oli meie armastuse algus ja Budapesti veriseks tragöödiaks muutumise avamäng. Kümme aastat hiljem oli kõik veel elavalt silme ees.

Ühesõnaga, meie kooselu algas Ungari mässuga viiskümmend aastat tagasi.

“Ungari päevad” tuletab meelde, kuidas oli Uppsalas, kui ülikooli aulas peeti koosolekut ja paljud pidid seal uste taga väljas ootama. Teiste hulgas kõneles ka Ture Nerman, seesama, kes ise oli 1917. aastal Leniniga jalutanud Stockholmi tänaval. Kõik lubasid nüüd, et nad ungarlasi kunagi enam ei unusta. Juba paari János Kádári aastaga unustati. Uudised tulid

eetrist ja rootsi reporter Kurt Andersson jutustas oma põrisevate Skåne murraku r-idega dramaatiliselt otse Budapestist. Ma istusin raadio ees niipalju, kui üldse oli võimalik. Õppisin tol ajal Uppsalas arstiteadust. Vabaduseloetus Eesti jaoks oli ka kuidagi reaalseks süttinud. Kümme aastat hiljem olin palju pessimistlikum. Imre Nagy ja Pál Maléter olid siis ammu hukatud. Nõukogude võim oli karmi toorusega jalule seatud ja János Kádár nägu vahetanud. Alati leidub kaasamängijaid. Nõukogude tankid olid vabaduse lõmastanud.

“Ungari tädi” viitab 1940. a. Nõmmele, kus Uus tänav 13 (praegu Kärje tänav) Hiilul, kus ma tol ajal elasin, oli üürimaja, milles me alumisel korrusel korterit üürisime, aga majaomaniku naise vend oli abielus ungarlannaga. “Ungari tädi” rääkis meile aias istudes muinasjutte ja mängis meiega. Mina olin umbes seitse aastat vana ja õde Eeva viis. “Noored kangelased” on ungari noorsooromaan, mida ma sõja ajal, s. t. Teise maailmasõja ajal korduvalt lugesin. Juttu on 1848. a. Ungari ülestõusust austerlaste vastu, kahuritest mäetipul noorte kangelastega, ja sinna juurde kuulus Sándor Petőfi. Mäletan, et pärast Ungari 1956. a. ülestõusu ostsin grammofoniplaadi Sándor Petőfi luuletadega. Nukralt isamaaline oli see plaat ja ungari tädi oli ammu kuhugi kadunud.

Enn Nõu

Tallinnas 27. mail 2006.

Enn Nõu

(1933)

Arst ja proosakirjanik. Alustas õpinguid Eestis, lõpetas Uppsala ülikooli arstiteaduskonna 1961, meditsiinidoktor 1978. Osalenud aktiivselt Rootsi pagulaseestlaste poliitilistes organisatsioonides, esikromaan “Pidulik marss”, 1968. Rootsi Kirjanike Liidu, PEN-klubi ja Eesti Kirjanike Liidu liige.